

ТЕМА 4. ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ.

- 4.1. Правове забезпечення розвитку бізнесу на сучасному етапі.
- 4.2. Поняття державної реєстрації суб'єктів бізнесу та її ознаки.
- 4.3. Порядок державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності.
  - 4.3.1. Державна реєстрація фізичної особи-підприємця.
  - 4.3.2. Державна реєстрація юридичної особи.
- 4.4. Обмеження підприємницької діяльності. Ліцензування та патентування.
- 4.5. Припинення підприємницької діяльності.
  - 4.5.1. Припинення підприємницької діяльності фізичної особи-підприємця
  - 4.5.2. Ліквідація та реорганізація суб'єктів підприємництва

4.1. Правове забезпечення розвитку бізнесу на сучасному етапі

Формування та розвиток національного бізнес середовища значною мірою залежить від створення відповідної правової бази, яка стимулює підприємницьку активність та добросовісну конкуренцію.

Зміст правового забезпечення діяльності бізнесу виявляється в чіткому, послідовному й однозначному здійсненні органами державної влади і місцевого самоврядування повноважень щодо упорядкування правовідносин, які виникають у сфері реалізації конституційного права на підприємництво та утворення дійової системи державних гарантій щодо підтримки і сприяння підприємницької діяльності.

Правове забезпечення створює те середовище, в якому діє підприємець, гарантуючи йому державний захист прав власності, рівність прав і свободу підприємницької діяльності, вільну і законну конкуренцію, державну підтримку.

На сьогодні правове регулювання підприємництва здійснюється численними нормативно-правовими актами як загального, так і спеціального характеру.

Під правовим забезпеченням ведення бізнесу (правовою базою) розуміється комплекс юридичних норм, закріплених у Конституції України, законодавчих, нормативно-правових актах і актах індивідуального характеру, які встановлюють правила поведінки суб'єктів підприємництва при здійсненні ними господарської діяльності, а також визначають міру відповідальності за порушення цих правил.

В Україні необхідність прийняття спеціального закону з питань розвитку підприємництва була зумовлена двома причинами: по-перше, необхідністю відмінити існуюче в законодавстві обмеження (до 1991 р. приватна підприємницька діяльність була заборонена, вона вважалася карним злочином); по-друге, необхідністю сформування правового поля, яке стимулювало б розвиток підприємництва та його підтримку.

Тому 1991 р. Верховною Радою України було ухвалено Закон України «Про

підприємництво». Цей Закон визначає основні правові, економічні та соціальні засади заняття підприємницькою діяльністю (підприємництва) громадянами та юридичними особами на території України, встановлює гарантії свободи підприємництва та його державної підтримки.

Підприємницьку діяльність регламентують також Закони України «Про господарські товариства», «Про фермерське господарство», «Про захист економічної конкуренції», «Про ліцензування видів господарської діяльності», «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення умов ведення бізнесу (дерегуляція)», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо використання печаток юридичними особами та фізичними особами-підприємцями», «Про ціни і ціноутворення», «Про акціонерні товариства», «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» та ін., Господарський кодекс України, Цивільний кодекс України, Податковий кодекс України.

Головним нормативним актом, який закріплює основні засади державного регулювання підприємницької діяльності є Господарський кодекс України, який набув чинності з 1 січня 2004 року, зокрема це: конституційні основи правопорядку у сфері господарювання, загальні принципи господарювання, основні напрями та форми участі держави і місцевого самоврядування у сфері господарювання тощо.

Господарський кодекс України є нормативною базою для здійснення підприємницької діяльності. Саме він регламентує ступінь свободи підприємницької діяльності, її основні принципи, організаційні форми підприємництва, права найму працівників і соціальні гарантії щодо використання їх праці, загальні гарантії для підприємців, державну підтримку підприємства, відповідальність суб'єктів підприємництва, діяльність іноземних підприємців в Україні, припинення підприємницької діяльності.

У ст. 42 Господарського кодексу підприємництво визначається як самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку.

Законодавство визначає порядок створення, державної реєстрації, діяльності, реорганізації та ліквідації суб'єктів підприємництва окремих організаційних форм.

4.2. Поняття державної реєстрації суб'єктів бізнесу та її ознаки.

Необхідною умовою для офіційного, легітимного здійснення підприємницької діяльності є державна реєстрація. Особа, яка займається підприємницькою діяльністю, втрачає це право з моменту припинення дії державної реєстрації, її анулювання тощо.

Відповідно до Закону «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань», **державна реєстрація** – офіційне визнання шляхом засвідчення державою факту створення або припинення юридичної особи, громадського формування, що не має статусу юридичної особи, засвідчення факту наявності відповідного статусу громадського об'єднання, професійної спілки, її організації або об'єднання, політичної партії, організації роботодавців, об'єднань організацій роботодавців та їхньої символіки, засвідчення факту набуття або позбавлення статусу підприємця фізичною особою, зміни відомостей, що містяться в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, про юридичну особу та фізичну особу-підприємця, а також проведення інших реєстраційних дій.

Тобто **державна реєстрація** передбачає внесення даних про суб'єкт бізнесу до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань (надалі – ЄДР).

До ознак державної реєстрації можна віднести:

- Державною реєстрацією юридичної особи вважають засвідчення факту її створення. Відповідно до ст. 80 Цивільного Кодексу України, юридичною особою є організація, створена у встановленому законом порядку.

- Державна реєстрація засвідчує факт набуття фізичною особою статусу підприємця або позбавлення цього статусу.

Отже, змістом державної реєстрації щодо організацій є контроль за законністю їх створення, а стосовно фізичних осіб – фіксація початку підприємницької діяльності.

Результатом державної реєстрації є внесення відомостей про суб'єкт господарювання до Єдиного державного реєстру (ЄДР).

ЄДР – єдина державна інформаційна система, що забезпечує збирання, накопичення, обробку, захист, облік та надання інформації про юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадські формування, що не мають статусу юридичної особи.

Єдиний державний реєстр створюється з метою забезпечення державних органів та органів місцевого самоврядування, а також учасників цивільного обороту достовірною інформацією про юридичних осіб, громадські формування, що не мають статусу юридичної особи, та фізичних осіб-підприємців з Єдиного

державного реєстру.

З 01.01.2017 р. Єдиний державний реєстр об'єднує кілька окремих реєстрів, зокрема: Єдиний державний реєстр юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, Єдиний реєстр громадських формувань, Реєстр громадських об'єднань, Єдиний реєстр підприємств, щодо яких порушено провадження у справі про банкрутство, Єдиний реєстр арбітражних керуючих, Реєстр постійно діючих третейських судів, Єдиний ліцензійний реєстр та Реєстр документів дозвільного характеру.

За державну реєстрацію та за надання відомостей з Єдиного державного реєстру справляється адміністративний збір. Його розміри закріплено в частині 5 ст. 36 Закону «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» та залежать від величини прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленому законом на 1 січня календарного року.

Процедура державної реєстрації здійснюється державним реєстратором. Відповідно до чинного законодавства, **державну реєстрацію мають право здійснювати:**

- виконавчі органи сільських, селищних та міських рад, Київська та Севастопольська міські, районні, районні у містах Києві та Севастополі державні адміністрації;

- нотаріуси;

- акредитовані суб'єкти – у разі державної реєстрації юридичних осіб (крім відповідних виключень) та фізичних осіб-підприємців.

Наразі досить часто обов'язки державного реєстратора виконують центри надання адміністративних послуг (ЦНАПи).

Тобто, державний реєстратор – особа, яка перебуває у трудових відносинах з суб'єктом державної реєстрації, нотаріус.

Державна реєстрація базується на ряді основних принципів:

- обов'язковості державної реєстрації в Єдиному державному реєстрі;
  - публічності державної реєстрації в Єдиному державному реєстрі та документів, що стали підставою для її проведення;
  - врегулювання відносин, пов'язаних з державною реєстрацією, та особливостей державної реєстрації виключно цим Законом;
  - державної реєстрації за заявницьким принципом;
  - єдності методології державної реєстрації;
  - об'єктивності, достовірності та повноти відомостей у Єдиному державному реєстрі;
  - внесення відомостей до Єдиного державного реєстру виключно на підставі та відповідно до цього Закону;
  - відкритості та доступності відомостей Єдиного державного реєстру.
- Документи для реєстрації суб'єкта бізнесу можуть подаватися як у паперовій,

так в у електронній формі. У паперовій формі документи для реєстрації можуть подаватися як особисто, так і поштовим відправленням. При поданні документів у електронній формі заявник може скористатися електронними сервісами Міністерства юстиції України.

Процедура державної реєстрації та необхідні для її проведення документи дещо відрізняються для реєстрації фізичних осіб-підприємців та юридичних осіб.

4.3. Порядок державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності.

4.3.1. Державна реєстрація фізичної особи-підприємця.

Для реєстрації фізичної особи-підприємця необхідно здійснити наступні кроки:

1. Обрати види діяльності за КВЕД (Класифікатор видів економічної діяльності) та систему оподаткування. Зокрема, відповідно до чинного законодавства можливим є застосування загальної або спрощеної системи оподаткування.

Спрощена система оподаткування передбачає заміну сплати окремих податків, визначених ст. 297 Податкового кодексу України (наприклад, податок на прибуток, податок з доходів фізичних осіб, податок на майно тощо), на єдиний податок, ставка якого визначається відповідно до групи платника єдиного податку. Ст. 291 (розділ 14) Податкового Кодексу встановлює наступні *групи платників єдиного податку*¹:

1) перша група – фізичні особи-підприємці, які не використовують працю найманих осіб, здійснюють виключно роздрібний продаж товарів з торговельних місць на ринках та/або провадять господарську діяльність з надання побутових послуг населенню й обсяг доходу яких протягом календарного року не перевищує 167 мінімальних заробітних плат;

2) друга група – фізичні особи-підприємці, які здійснюють господарську діяльність з надання послуг, у тому числі побутових, платникам єдиного податку та/або населенню, виробництво та/або продаж товарів, діяльність у сфері ресторанного господарства, за умови, що протягом календарного року відповідають сукупності таких критеріїв:

- не використовують працю найманих осіб або кількість осіб, які перебувають з ними у трудових відносинах, одночасно не перевищує 10 осіб;

---

¹Групи платників єдиного податку визначені законодавчо, а отже, можуть змінюватися при внесенні змін до відповідних нормативно-правових актів

- обсяг доходу не перевищує 834 мінімальних заробітних плат;

3) третя група – фізичні особи-підприємці, які не використовують працю найманих осіб або кількість осіб, які перебувають з ними у трудових відносинах, не обмежена та юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми, у яких протягом календарного року обсяг доходу не перевищує 1167 мінімальних заробітних плат;

4) четверта група – сільськогосподарські товаровиробники:

а) юридичні особи незалежно від організаційно-правової форми, у яких частка сільськогосподарського товаровиробництва за попередній податковий (звітний) рік дорівнює або перевищує 75 відсотків;

б) фізичні особи - підприємці, які провадять діяльність виключно в межах фермерського господарства, зареєстрованого відповідно до Закону України «Про фермерське господарство», за умови виконання сукупності таких вимог:

- здійснюють виключно вирощування, відгодовування сільськогосподарської продукції, збирання, вилов, переробку такої власновирощеної або відгодованої продукції та її продаж;

- провадять господарську діяльність (крім постачання) за місцем податкової адреси;

- не використовують працю найманих осіб;

- членами фермерського господарства такої фізичної особи є лише члени її сім'ї;

- площа сільськогосподарських угідь та/або земель водного фонду у власності та/або користуванні членів фермерського господарства становить не менше 2 гектарів, але не більше 20 гектарів.

Враховуючи той факт, що четверта група передбачає наявність даних про діяльність суб'єкта бізнесу у попередніх звітних періодах, при реєстрації можливий вибір лише 1-3 груп платників єдиного податку.

Водночас, при обранні системи оподаткування варто пам'ятати, що існують обмеження з видів діяльності, які можуть здійснювати платники єдиного податку. Наприклад, суб'єкти бізнесу, що здійснюють виробництво та / або продаж алкогольних напоїв (крім пива, сидру, пері (без додавання спирту) та столових вин) не можуть бути платниками єдиного податку. Тож до вибору системи оподаткування слід підходити зважено та вивчивши відповідну законодавчу базу (в першу чергу, Податковий кодекс України).

КВЕД (посилання: http://kved.ukrstat.gov.ua/KVED2010/kv10_i.html) систематизує види діяльності, що здійснюються суб'єктами господарювання в Україні.

Класифікатор видів економічної діяльності, або просто КВЕД, містить усі можливі напрямки роботи підприємств. Код КВЕД підбирається на самому початку

діяльності: при первинній реєстрації підприємства. Він відображає основний вид діяльності компанії (наприклад, "діяльність їдалень та послуги з постачання готової їжі"). Причому, якщо компанія розвиває кілька напрямків, то код може відповідати тільки одному з них, основному. Формально кількість кодів не обмежена, але на практиці прийнято вказувати від 1 до 6 кодів (тобто, видів економічної діяльності) для підприємства.

Кожна нова юридична особа (в тому числі ФОП та відокремлені підрозділи юридичних осіб) – тобто так звана "Статистична одиниця" – при реєстрації отримує код за актуальним КВЕД. У заповненій картці, що подається державному реєстратору, є спеціальний розділ про види економічної діяльності, із зазначенням коду КВЕД та назви майбутньої діяльності.

2. Подати державному реєстратору документи:

1) заява про державну реєстрацію фізичної особи підприємцем;
 2) заява про обрання фізичною особою спрощеної системи оподаткування та/або реєстраційна заява про добровільну реєстрацію як платника податку на додану вартість – за бажанням заявника;

3) нотаріально засвідчена письмова згода батьків (усиновлювачів) або піклувальника чи органу опіки та піклування – для фізичної особи, яка досягла шістнадцяти років і має бажання займатися підприємницькою діяльністю, але не має повної цивільної дієздатності;

4) договір (декларація) про створення сімейного фермерського господарства – у разі державної реєстрації фізичної особи, яка самостійно або з членами сім'ї створює сімейне фермерське господарство відповідно до Закону України «Про фермерське господарство».

Додатково також можуть подаватися:

5) копія картки платника податків, засвідчена підписом власника (ідентифікаційного коду);

6) копія паспорта.

3. Протягом 24 годин (крім святкових та вихідних днів) отримати виписку з ЄДР у реєстратора або через електронний сервіс Міністерства юстиції.

Виписка з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань – документ в електронній або у випадках, передбачених Законом, у паперовій формі, який формується за результатами проведення реєстраційних дій і містить відомості про юридичну особу або її відокремлений підрозділ, фізичну особу-підприємця (у тому числі про взяття на облік в органах державної статистики та державної фіскальної служби, видачу ліцензії та документів дозвільного характеру) або громадське формування, що не має статусу юридичної особи, а також про проведену реєстраційну дію.

4. Вирішити питання обліку доходів (в якому вигляді буде вестися облік).

5. Відкрити рахунок у банку.

6. Встановити РРО/ПРРО (реєстратор розрахункових операцій).

7. Одержати електронний цифровий підпис (якщо документи для реєстрації подаються в електронному вигляді, то підпис необхідно зробити на 1 етапі).

8. За необхідності оформити печатку (це не є обов'язковою вимогою).

На цьому етапі фізична особа-підприємець є зареєстрованим суб'єктом бізнесу, що може провадити свою діяльність.

Підстави для відмови у державній реєстрації фізичної особи - підприємця:

- 1) документи подано особою, яка не має на це повноважень;
- 2) у Єдиному державному реєстрі містяться відомості про судові рішення щодо заборони у проведенні реєстраційної дії;
- 3) не усунуто підстави для зупинення розгляду документів протягом встановленого строку;
- 3-1) документи подані до неналежного суб'єкта державної реєстрації;
- 4) наявні обмеження на зайняття підприємницькою діяльністю, встановлені законом;
- 5) наявність в Єдиному державному реєстрі запису, що фізична особа вже зареєстрована як фізична особа-підприємець;
- 6) подані документи суперечать вимогам законів України.

4.3.2. Державна реєстрація юридичної особи.

Для реєстрації юридичної особи необхідно здійснити наступні кроки:

1. Обрати види діяльності за КВЕД та систему оподаткування (загальну або спрощену, для юридичної особи при реєстрації можливим є обрання третьої групи платників єдиного податку).

2. Розробити та оформити установчі документи.

Відповідно до ст. 57 Господарського кодексу України ***установчими документами*** є рішення про утворення суб'єкта бізнесу або засновницький договір, а у випадках, передбачених законом, статут (положення) суб'єкта бізнесу.

В установчих документах повинні бути зазначені найменування суб'єкта бізнесу, мета і предмет діяльності, склад і компетенція його органів управління, порядок прийняття ними рішень, порядок формування майна, розподілу прибутків та збитків, умови його реорганізації та ліквідації, якщо інше не передбачено законом.

3. Подати державному реєстратору документи:

- 1) заява про державну реєстрацію створення юридичної особи;
- 2) заява про обрання юридичною особою спрощеної системи оподаткування та/або реєстраційна заява про добровільну реєстрацію як платника податку на

додану вартість;

3) примірник оригіналу (нотаріально засвідчену копію) рішення засновників (засновницького договору), а у випадках, передбачених законом, – рішення відповідного державного органу про створення юридичної особи;

4) установчий документ (статут) юридичної особи – у разі створення юридичної особи на підставі власного установчого документа подається два примірники;

5) документ, що підтверджує реєстрацію іноземної особи у країні її місцезнаходження (витяг із торговельного, банківського, судового реєстру тощо), – у разі створення юридичної особи, засновником (засновниками) якої є іноземна юридична особа.

В окремих випадках створення юридичної особи (наприклад, в результаті поділу, злиття, приєднання тощо) подаються також і інші документи, визначені Законом.

4. Протягом 24 годин (крім святкових та вихідних днів) отримати виписку з ЄДР у реєстратора або через електронний сервіс Міністерства юстиції.

5. За необхідності подати документи для реєстрації у органах ДФС та статистики (в Україні діє принцип «єдиного вікна», тому реєстратор зобов'язаний передавати дані про суб'єкта господарювання до ДФС та органів статистики одночасно із внесенням даних до ЄДР, проте краще пересвідчитися у тому, що реєстрація відбулася).

6. Відкрити рахунок у банку.

7. Одержати електронний цифровий підпис.

8. За необхідності оформити печатку.

Варто відзначити, що на сьогодні за сприяння Державної регуляторної служби України, програми EU4Business та BRDO (Офісу ефективного регулювання) створено державний інформаційний сервіс Start Business Challenge, що містить покрокові інструкції щодо реєстрації окремих видів бізнесу з переліком необхідних документів.

Для отримання довідки або витягу з Єдиного державного реєстру особа має право звернутися із запитом до державного реєстратора незалежно від місцезнаходження або місця проживання запитувача.

Довідка надається протягом п'яти робочих днів з дати надходження запиту. Запит подається особисто засновниками (учасниками) юридичної особи, фізичною особою або уповноваженим ними органом чи особою. Державному реєстратору пред'являються паспорт та документ, що засвідчує повноваження.

Всі ці документи оформлюються на бланках суворої звітності, які мають облікову серію та номер.

4.4. Обмеження підприємницької діяльності. Ліцензування та патентування.

Чинне законодавство має низку обмежень щодо здійснення підприємницької діяльності як за суб'єктами, так і за видами діяльності.

I. Обмеження права на підприємництво за суб'єктним складом Згідно зі ст. 42. Конституції України підприємницька діяльність депутатів, посадових і службових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування обмежується законом.

Не допускається заняття підприємницькою діяльністю таких категорій громадян: військовослужбовців, службових осіб органів прокуратури, суду, державної безпеки, внутрішніх справ, державного нотаріату, а також органів державної влади і управління, які покликані здійснювати контроль за діяльністю підприємств.

Особи, яким суд заборонив займатися певною діяльністю, не можуть бути зареєстровані як підприємці з правом здійснення відповідного виду діяльності до закінчення терміну, встановленого вироком суду.

II. Обмеження права на підприємництво за видами діяльності й організаційно-правовими формами господарювання.

Здійснення певних видів підприємницької діяльності потребує отримання окремих дозволів:

- ліцензій, процедуру отримання яких передбачено Законом України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» та іншими нормативно-правовими актами. **Ліцензія** – це документ державного зразка, який засвідчує право ліцензіата на провадження вказаного в ньому виду господарської діяльності протягом певного терміну у разі виконання ліцензійних умов.

За декілька років, що пройшли з моменту 1-го визначення переліку ліцензованих видів діяльності, що містив спочатку 11 видів діяльності, він був збільшений до 112. Останнім часом цей перелік був скорочений приблизно до 60, проте все ж таки більше ніж у 5 разів перевищує первинний перелік та постійно змінюється;

- патенту, процедура отримання якого передбачена ст. 267 ПК України. **Патент** – документ, що засвідчує авторство на винахід та виключне право на використання його протягом певного строку;

- інших документів дозвільного характеру згідно з положеннями Закону України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності».

Згідно з чинним законодавством обмеження у здійсненні підприємницької діяльності стосуються її видів, пов'язаних з такими діями:

- виготовлення і розповсюдження наркотичних засобів, психотропних речовин (крім спеціально обумовлених);

- виготовлення і реалізація військової зброї та боєприпасів до неї, вибухових речовин;
- видобування бурштину;
- охорона окремих особливо важливих об'єктів державної власності (перелік яких дається Кабінетом Міністрів);
- розробка, випробування, виробництво та експлуатація ракетноносіїв.

Ці види діяльності можуть здійснюватися лише державними підприємствами та організаціями, а проведення ломбардних операцій – також за участю певних товариств.

Водночас уряд встановлює перелік видів діяльності, якими можна займатися лише за ліцензіями.

Діяльність, пов'язана з виробництвом бензинів моторних сумішевих або з додаванням (змішуванням) біоетанолу та/або біокомпонентів на його основі до вуглеводневої основи (бензинів, фракцій, компонентів тощо), здійснюється підприємствами, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України за поданням центрального органу виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики в паливно-енергетичному комплексі.

Діяльність, пов'язана з виробництвом біоетанолу, здійснюється суб'єктами господарювання за наявності відповідної ліцензії.

Згідно з чинним законодавством ліцензуванню підлягають ті види підприємницької діяльності, які безпосередньо впливають на здоров'я людини, навколишнє середовище і безпеку держави.

Ліцензування – засіб державного регулювання провадження видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, спрямований на забезпечення реалізації єдиної державної політики у сфері ліцензування, захист економічних і соціальних інтересів держави, суспільства та окремих споживачів.

До основних принципів державної політики у сфері ліцензування належить такі:

- Забезпечення рівності, законних інтересів всіх суб'єктів господарювання;
- Захист законних інтересів, життя і здоров'я громадян;
- Захист навколишнього природного середовища і забезпечення безпеки держави;
- Встановлення єдиного порядку ліцензування видів господарської діяльності на території України;
- Встановлення єдиного переліку видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню.

Ліцензійний реєстр – це автоматизована система збирання, накопичення та оброблення даних про суб'єктів господарювання, які в установленому законом порядку звернулися до органу ліцензування із заявою про отримання ліцензії,

провадять діяльність на підставі ліцензії, дія ліцензії яких призупинена, ліцензія яких анульована.

Суб'єкт господарювання може здійснювати види господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, після внесення відомостей до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань щодо рішення органу ліцензування про видачу йому ліцензії.

Господарська діяльність здійснюється на підставі ліцензії, виданої органом ліцензування, яким є:

- ✓ центральний орган виконавчої влади, державний колегіальний орган, - провадиться на всій території України;
- ✓ місцевий орган виконавчої влади, - провадиться на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

Ліцензуванню підлягають такі види господарської діяльності (станом на жовтень 2024 року):

1) банківська діяльність, діяльність з надання фінансових та діяльність із здійснення операцій з готівкою, що включають інкасацію коштів, перевезення валютних та інших цінностей, оброблення та зберігання готівки;

2) діяльність у сфері медіа, що ліцензується відповідно до Закону України "Про медіа";

3) професійна діяльність на ринках капіталу;

4) діяльність на ринку азартних ігор;

5) діяльність у сфері електроенергетики, діяльність у сфері використання ядерної енергії;

6) освітня діяльність;

7) виробництво і торгівля спиртом етиловим, коньячним і плодовим, алкогольними напоями та тютюновими виробами;

8) надання послуг у галузі криптографічного захисту інформації (крім електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації) та технічного захисту інформації;

9) будівництво об'єктів, що за класом наслідків (відповідальності) належать до об'єктів з середніми та значними наслідками;

10) виробництво лікарських засобів, оптова та роздрібна торгівля лікарськими засобами, імпорт лікарських засобів (крім активних фармацевтичних інгредієнтів);

11) виробництво та ремонт вогнепальної зброї невійськового призначення і боєприпасів до неї, холодної зброї, пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів на секунду, торгівля вогнепальною зброєю невійськового призначення та боєприпасами до неї, холодною зброєю, пневматичною зброєю калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів на секунду; виробництво спеціальних засобів, заряджених речовинами

сльозоточивої та дратівної дії, індивідуального захисту, активної оборони та їх продаж;

- 12) виробництво вибухових матеріалів промислового призначення;
- 13) надання послуг і виконання робіт протипожежного призначення;
- 14) діяльність з управління небезпечними відходами;
- 15) медична практика;
- 16) діяльність банків пуповинної крові, інших тканин і клітин людини;
- 17) ветеринарна практика;
- 18) випуск та проведення лотерей;
- 19) туроператорська діяльність;
- 20) діяльність, пов'язана з розробленням, виготовленням, постачанням технічних засобів розвідки;
- 21) промисловий вилов водних біоресурсів за межами юрисдикції України;
- 22) культивування рослин, включених до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів;
- 23) діяльність, пов'язана з розробленням, виготовленням, постачанням спеціальних технічних засобів для зняття інформації з каналів зв'язку та інших технічних засобів негласного отримання інформації;
- 24) перевезення пасажирів, небезпечних вантажів та небезпечних відходів річковим, морським, автомобільним, залізничним та повітряним транспортом, міжнародні перевезення пасажирів та вантажів автомобільним транспортом;
- 25) зовнішньоекономічна діяльність;
- 26) транспортування нафти, нафтопродуктів магістральним трубопроводом;
- 27) централізоване водопостачання та водовідведення, крім централізованого водопостачання та водовідведення за нерегульованим тарифом;
- 28) виробництво теплової енергії, транспортування теплової енергії магістральними і місцевими (розподільчими) тепловими мережами та постачання теплової енергії, крім виробництва, транспортування та постачання теплової енергії за нерегульованим тарифом;
- 29) охоронна діяльність;
- 30) заготівля та тестування донорської крові та компонентів крові незалежно від їх кінцевого призначення, переробка, зберігання, розподіл та реалізація донорської крові та компонентів крові, призначених для трансфузії;
- 31) виробництво ветеринарних препаратів.

Ліцензійними умовами встановлюються зміст та форма:

- 1) заяви про одержання ліцензії;
- 2) документів, що додаються до заяви про одержання ліцензії;
- 3) опису документів, що подаються для одержання ліцензії;
- 4) документів щодо кожного місця провадження господарської діяльності.

Строк прийняття рішення про видачу ліцензії становить десять робочих днів з дня одержання органом ліцензування заяви про отримання ліцензії.

Набуття здобувачем ліцензії права на провадження виду господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню, відбувається з моменту внесення рішення органу ліцензування про видачу ліцензії до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань.

За видачу ліцензії справляється разова плата в розмірі одного прожиткового мінімуму, виходячи з розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб, що діє на день прийняття органом ліцензування рішення про видачу ліцензії, якщо інший розмір плати не встановлений законом.

Підставою для прийняття рішення про анулювання ліцензії є:

- 1) заява ліцензіата про анулювання власної ліцензії;
- 2) набрання чинності рішенням органу ліцензування про анулювання ліцензії або скасування такого рішення спеціально уповноваженим органом з питань ліцензування;
- 3) наявність у Єдиному державному реєстрі відомостей про державну реєстрацію припинення юридичної особи;
- 4) подання копії свідоцтва про смерть фізичної особи-підприємця (у разі відсутності правонаступника);
- 5) акт про невиконання розпорядження про усунення порушень ліцензійних умов, встановлених для виду господарської діяльності;
- 6) акт про повторне порушення ліцензіатом ліцензійних умов;
- 7) акт про виявлення недостовірності даних у документах, поданих суб'єктом господарювання разом із заявою про отримання ліцензії;
- 8) акт про відмову ліцензіата у проведенні перевірки органом ліцензування;
- 9) акт про документальне підтвердження встановлення факту контролю (вирішального впливу) за діяльністю ліцензіата осіб інших держав, що здійснюють збройну агресію проти України.

4.5. Припинення підприємницької діяльності.

Припинення суб'єкта підприємництва – такий саме закономірний та органічний процес, як і його створення. Діяльність суб'єктів підприємництва не обмежується певним часом, вона є безстроковою. Припинення суб'єктів господарювання регулюється значною кількістю нормативно-правових актів, до яких насамперед належать Господарський і Цивільний кодекси, Закони України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань», «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом».

В Україні немає єдиного деталізованого нормативного акта, який визначає порядок припинення підприємств. Проте значну частину відносин у сфері банкрутства суб'єктів підприємницької діяльності регулює спеціальний Закон «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (Закон «Про банкрутство») від 14.05.1992 р. № 2343-ХІІ (у редакції Закону України від 22.12.2011 р. № 4212-VI). Ст. 59 Господарського кодексу та ст. 19 Закону України «Про господарські товариства» визначають, що припинення суб'єкта господарювання здійснюється відповідно до закону, однак не містять конкретного посилання на відповідні нормативно-правові акти.

Згідно з Господарським кодексом підприємницька діяльність припиняється **на таких підставах:**

- з власної ініціативи підприємця;
- у разі закінчення строку дії ліцензії;
- у разі припинення існування підприємця;
- на підставі рішення суду у випадках, передбачених Господарським Кодексом та іншими законами.

Із власної ініціативи підприємець може ухвалити рішення про припинення з будь-якого приводу. Однак для суб'єктів підприємництва, які є корпоративними підприємствами, законодавство передбачає спеціальні правила щодо порядку ухвалення такого рішення.

Наприклад, рішення про ліквідацію акціонерного товариства може бути прийнято тільки його загальними зборами. У ст. 33 попередньої редакції Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» було зазначено, що юридична особа припиняється внаслідок передання всього свого майна, прав та обов'язків іншим юридичним особам – правонаступникам у результаті злиття, приєднання, поділу, перетворення (реорганізації) або в результаті ліквідації за рішенням, ухваленим засновниками (учасниками) юридичної особи або уповноваженим ними органом, за судовим рішенням або за рішенням державних органів, прийнятим у випадках, передбачених законом. Цих положень немає в чинній редакції Закону «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців».

Скасування державної реєстрації здійснюється за заявою власника (власників) або уповноважених ним (ними) органів чи за особистою заявою підприємця-громадянина, а також на підставі рішення суду. При цьому подається також пакет документів.

Скасування державної реєстрації позбавляє суб'єкта підприємницької діяльності статусу юридичної особи і є підставою для виключення його з Єдиного державного реєстру підприємств і організацій України.

4.5.1. Припинення підприємницької діяльності фізичної особи-підприємця

Відповідно до п. 295.8 ст. 295 Податкового кодексу в разі припинення платником єдиного податку провадження господарської діяльності податкові зобов'язання зі сплати єдиного податку нараховуються такому платнику до останнього дня (включно) календарного місяця, в якому анульовано реєстрацію за рішенням контролюючого органу на підставі отриманого від державного реєстратора повідомлення про проведення державної реєстрації припинення підприємницької діяльності.

Згідно з п. 294.6 ст. 294 Податкового кодексу в разі державної реєстрації припинення підприємницької діяльності фізичної особи-підприємця, яка є платником єдиного податку, останнім податковим (звітним) періодом вважається період, в якому відповідним контролюючим органом отримано від державного реєстратора повідомлення про проведення державної реєстрації такого припинення.

Згідно з п. 177.11 ст. 177 Податкового кодексу фізичні особи, щодо яких проведено державну реєстрацію припинення підприємницької діяльності фізичної особи-підприємця за її рішенням, подають податкову декларацію за останній базовий податковий (звітний) період, в якій відображають винятково доходи від провадження підприємницької діяльності, протягом 30 календарних днів з дня проведення державної реєстрації припинення підприємницької діяльності. У разі проведення державної реєстрації припинення підприємницької діяльності фізичної особи-підприємця за її рішенням останнім базовим податковим (звітним) періодом є період з дня, наступного за днем закінчення попереднього базового податкового (звітного) періоду, до останнього дня календарного місяця, в якому проведено державну реєстрацію припинення підприємницької діяльності.

Відповідно до ст. 9 Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» у разі державної реєстрації припинення підприємницької діяльності фізичної особи-підприємця її останнім звітним періодом є період з дня закінчення попереднього звітного періоду до дня державної реєстрації припинення підприємницької діяльності такої фізичної особи.

Згідно з порядком формування та подання страхувальниками звіту щодо сум нарахованого єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування в разі державної реєстрації припинення підприємницької діяльності страхувальників такі особи зобов'язані подати самі за себе звіт із зазначенням типу форми «ліквідаційна», де останнім звітним періодом є період з дня закінчення попереднього звітного періоду до дня державної реєстрації припинення підприємницької діяльності.

Отже, правильний алгоритм дій для припинення підприємницької діяльності фізичної особи-підприємця буде таким:

1. Подати заяву держреєстратору про реєстрацію припинення підприємницької діяльності.
2. Подати річні звіти, якщо вони не подані раніше.
3. Якщо фізична особа-підприємець була на єдиному податку, сплатити єдиний податок та єдиний соціальний внесок за місяць, в якому було подано заяву держреєстратору. Якщо єдиний соціальний внесок не було сплачено за попередній період, його також необхідно сплатити.
4. У разі, якщо фізична особа-підприємець перебуває на загальній системі оподаткування, сплатити єдиний соціальний внесок за місяць, в якому було подано заяву держреєстратору.
5. Подати ліквідаційні звіти.
6. Закрити рахунок у банку, якщо він був відкритий.

4.5.2. Ліквідація та реорганізація суб'єктів підприємництва

Ліквідація – це регламентована законодавством процедура, результатом якої є припинення діяльності суб'єкта господарювання без переходу майнових прав і обов'язків у порядку правонаступництва до інших. Юридична особа ліквідується за рішенням її учасників або органу юридичної особи, уповноваженого на це установчими документами, а також за рішенням суду.

Підстави ліквідації можуть бути передбачені законодавством та установчими документами. Зокрема, відповідно до ст. 110 Цивільного кодексу ліквідація суб'єкта господарювання можлива і в добровільному, і в примусовому порядку.

У добровільному порядку суб'єкт господарювання ліквідується за таких підстав:

- за рішенням його учасників або органу юридичної особи, уповноваженого на це установчими документами;
- у зв'язку із закінченням строку, на який він створювався;
- у разі досягнення мети, заради якої його було створено;
- в інших випадках, передбачених установчими документами.

Підставами для примусової ліквідації суб'єкта господарювання можуть бути:

- рішення суду про ліквідацію юридичної особи через допущені під час її створення порушення, які не можна усунути, за позовом учасника юридичної особи або відповідного органу державної влади;
- рішення суду про ліквідацію юридичної особи в інших випадках, встановлених законом;
- позов відповідного органу державної влади.

Ст. 55-1 Господарського кодексу визначає ознаки фіктивності діяльності

суб'єкта господарювання, які дають підстави для звернення до суду про припинення його діяльності та визнання реєстраційних документів недійсними. Серед них такі причини:

- коли зареєстровано (перереєстровано) на недійсні (втрачені, загублені) та підроблені документи;
- не зареєстровано в державних органах, якщо обов'язок реєстрації передбачено законодавством;
- зареєстровано (перереєстровано) в органах державної реєстрації фізичними особами з подальшою передачею (оформленням) у володіння чи управління підставним (неіснуючим), померлим, безвісти зниклим особам або таким особам, що не мали наміру проводити фінансово-господарську діяльність або реалізовувати повноваження;
- зареєстровано (перереєстровано) та проваджено фінансовогосподарську діяльність без відома та згоди його засновників та призначених у законному порядку керівників.

Законодавство передбачає спеціальні підстави припинення діяльності для певних суб'єктів підприємництва.

Повне товариство припиняє свою діяльність у разі, якщо в ньому залишається один учасник. Цей учасник має право протягом шести місяців з моменту, коли він став єдиним учасником товариства, перетворити його на інше господарське товариство. У разі виходу учасника з повного товариства, виключення одного з його учасників із товариства, смерті учасника товариства, ліквідації юридичної особи – учасника товариства або звернення кредитором одного з учасників стягнення на частину майна, пропорційну його частці в складеному капіталі, товариство може продовжити свою діяльність, якщо це передбачено засновницьким договором товариства чи домовленістю між учасниками, що залишаються.

Командитне товариство ліквідується при вибутті всіх вкладників. Повні учасники мають право в разі вибуття всіх вкладників перетворити командитне товариство на повне.

Також суб'єкт підприємницької діяльності ліквідується в разі визнання його в установленому порядку банкрутом.

Отже, ліквідація – це процедура, результатом якої є припинення юридичної особи, тобто внесення запису про припинення юридичної особи в Єдиний державний реєстр, після чого підприємство припиняє «існувати».

Строки ліквідації компанії передбачити важко. Однак відповідно до ч. 5 ст. 105 Цивільного кодексу строк заявлення кредитором своїх вимог до юридичної особи, що припиняється, не може становити менше двох і більше шести місяців з дня оприлюднення повідомлення про рішення щодо припинення юридичної особи.

Водночас перевірки з боку органів влади, продаж активів компанії, стягнення дебіторської та кредиторської заборгованості, а також багато інших дій, пов'язаних із ліквідацією компанії, можуть займати значний період. Крім того, ліквідації передуює доволі тривала і складна обов'язкова процедура.

Етапи ліквідації юридичної особи – суб'єкта підприємницької діяльності:

1. Ухвалення рішення власниками (учасниками, акціонерами) компанії про її добровільну ліквідацію. Таке рішення оформляють відповідним протоколом, у якому зазначають кількість учасників, які беруть участь у зборах, порядок денний, результати розгляду питань порядку денного, склад ліквідаційної комісії, її повноваження та порядок ухвалення нею рішень.

2. Направлення повідомлення державному реєстратору Державної реєстраційної служби України про початок процедури ліквідації компанії. Учасники юридичної особи зобов'язані протягом трьох днів письмово повідомити про припинення юридичної особи орган, що здійснює державну реєстрацію, який вносить до Єдиного державного реєстру відомості про те, що юридична особа перебуває в процесі припинення (ч. 1 ст. 105 Цивільного кодексу).

3. Направлення повідомлення іншим державним органам влади про початок процедури ліквідації компанії. Відповідно до Порядку обліку платників податків і зборів, затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 09.12.2011 р. № 1588, підприємство зобов'язане повідомляти податкові органи про його ліквідацію або реорганізацію протягом трьох робочих днів з дня ухвалення відповідного рішення. Для цього в органи доходів та зборів рекомендовано подати такі документи:

- заяву платника податків за формою 8-ОПП;
- оригінал довідки за формою 4-ОПП (у разі наявності);
- копію протоколу (рішення) власника або органу, уповноваженого на це засновницькими документами про ліквідацію;
- копію протоколу (рішення) про створення ліквідаційної комісії.

4. Виявлення кредиторів та повідомлення їм про початок процедури ліквідації компанії. До комісії з припинення юридичної особи (комісії з реорганізації, ліквідаційної комісії) або ліквідатора з моменту призначення переходять повноваження щодо управління справами юридичної особи. Голова комісії, її члени або ліквідатор юридичної особи, що припиняється, представляють її у відносинах з третіми особами та виступають у суді від її імені. Кожна окрема вимога кредитора, зокрема щодо сплати податків, зборів, єдиного соціального внеску, страхових коштів до Пенсійного фонду України, фондів соціального страхування, розглядається, після чого ухвалюється відповідне рішення, яке надсилається кредитору не пізніше тридцяти днів з дня отримання юридичною особою, що припиняється, відповідної вимоги кредитора.

Для виплати грошових сум кредиторам юридичної особи, що ліквідується, ст. 112 Цивільного кодексу встановлено спеціальну черговість. Згідно з нею вимоги кредиторів юридичної особи задовольняються в такій черговості:

- 1) вимоги щодо відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю, та вимоги кредиторів, забезпечені заставою чи іншим способом;
- 2) вимоги працівників, пов'язані з трудовими відносинами, вимоги автора про плату за використання результату його інтелектуальної, творчої діяльності;
- 3) вимоги щодо податків, зборів (обов'язкових платежів);
- 4) усі інші вимоги.

Крім того, законодавство може передбачати спеціальні норми щодо черговості задоволення вимог кредиторів.

Отже, незважаючи на відсутність законодавчо закріпленого поняття «ліквідація», за його загальними ознаками можна сформулювати таке визначення: **ліквідація** – це одна з форм припинення юридичної особи. Ліквідація юридичних осіб здійснюється без переходу прав та обов'язків підприємства, що ліквідується, до інших осіб, тобто без правонаступництва.

Ще одним видом припинення юридичної особи є реорганізація.

Суть реорганізації полягає в припиненні діяльності одних і виникненні нових суб'єктів господарювання відповідних організаційно-правових форм.

Унаслідок реорганізації виникають нові суб'єкти господарювання, які є правонаступниками реорганізованих. У більшості наукових праць погляди вчених щодо поняття «реорганізація» традиційно зводяться до одного із способів припинення юридичної особи поряд із ліквідацією.

Реорганізація – це триваючий процес, що складається із системи юридичних фактів (складний юридичний склад) та у визначеному законом порядку зумовлює припинення юридичної особи (юридичних осіб) – правопередниці (правопередників) та/або створення юридичної особи (юридичних осіб) – правонаступниці (правонаступників) та перехід у порядку правонаступництва майна, прав і обов'язків юридичних осіб, що перебувають у процесі реорганізації (правопередників), до юридичних осіб, що виникли внаслідок реорганізації (правонаступників).